

Magdalena Janas, Renata M. Zając

Popularyzacja wiedzy naukowej i upowszechnianie kultury w bibliotece akademickiej

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 1/1, 52-64

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAGDALENA JANAS
RENATA M. ZAJĄC

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie

POPULARYZACJA WIEDZY NAUKOWEJ I UPOWSZECHNIANIE KULTURY W BIBLIOTECĘ AKADEMICKIEJ

W zaraniu dziejów uczonej obejmował niemal całą wiedzę swoich czasów. Dziś żaden człowiek nie może znać nawet tego, co jest już zbadane w zakresie jednej tylko gałęzi nauki.
Stanisław Ossowski, *Funkcja dziejowa nauki*

Zadania bibliotek szkół wyższych są determinowane głównie przez wymagania macierzystych uczelni oraz potrzeby użytkowników. Biblioteki akademickie wspierają uczelniane procesy edukacyjne i naukowe, pełnią funkcje usługowe, edukacyjne oraz naukowe poprzez tworzenie kolekcji literatury naukowej oraz organizowanie bezpłatnego dostępu do zasobów sieciowych, promowanie swoich zbiorów i usług oraz kształtowanie *public relations*.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (BGUP) od początku swojego istnienia (1946) ma charakter naukowej biblioteki publicznej; służy studentom, pracownikom nauki i kultury, nauczycielom oraz wszystkim mieszkańcom Krakowa. BGUP korzysta z wzorów niemieckich, gdzie biblioteki uczelniane są jednocześnie ogólnodostępnymi bibliotekami publicznymi. Z takiej filozofii działania wynika dążenie do zaspokajania różnorodnych potrzeb użytkowników, w tym także poprzez organizowanie imprez o charakterze kulturotwórczym i popularnonaukowym.

W literaturze przedmiotu brak jednoznacznej opinii na temat udziału bibliotek akademickich w popularyzacji nauki. Kwestię tę poruszył Jacek Wojciechowski, omawiając rolę bibliotek w społeczeństwie. Podkreślił, iż szeroka publiczność interesuje się różnymi obszarami nauki i ma prawo do zrozumiałej informacji o ustaleniach tych nauk, stąd nasila się skłonność uczelni, walczących w dobie niżu demograficznego i dużej konkurencji o nowych studentów, do przystępnego powiadamiania o własnych i cudzych dokonaniach naukowych. To zaś oznacza dla bibliotek akademickich, że powinny brać czynny udział w tym powiadamianiu, bowiem to

ich zadaniem jest gromadzenie i transmitowanie wiedzy naukowej (Wojciechowski, 2010, s. 197).

W artykule przedstawione zostaną teoretyczne podstawy popularyzacji nauki i upowszechniania kultury zilustrowane przykładem takich działań prowadzonych przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie w latach 2010–2011.

Popularyzacja to według *Słownika języka polskiego* „uprzystępnianie szerokiemu ogółowi nauki, wykładanie lub publikowanie w formie przystępnej, zrozumiałej dla niespecjalistów” (Szymczak, 1979, s. 818). W hasłach zamieszczonych w jednym z najnowszych słowników wyrazów obcych czytamy, że popularyzacja oznacza „rozpowszechnianie, uprzystępnianie ogółowi, nauki, sztuki lub wiedzy o czymś”, a popularyzować to „rozpowszechniać jakąś wiedzę lub ideę wśród szerokich kręgów społeczeństwa, wyklądać lub publikować coś w formie przystępnej i zrozumiałej dla niespecjalistów”. Popularnonaukowy znaczy „przedstawiający zagadnienia naukowe w sposób przystępny dla niespecjalistów, zrozumiały dla ogółu, popularyzujący naukę” (Bańko, 2003, s. 1002). Opierając się na definicjach słownikowych oraz uściśleniach Józefa Śmigielskiego (Śmigielski, 1993, s. 114), można uznać, że popularyzacja nauki polega na zaznajamianiu szerokich kręgów społecznych z osiągnięciami badawczymi różnych dziedzin nauki poprzez przedstawianie zagadnień naukowych w sposób atrakcyjny, przystępny i zrozumiały dla niespecjalistów.

Autorzy *Encyklopedii oświaty i kultury dorosłych*, omawiając działania popularyzatorskie, wskazują na znaczącą rolę działalności oświatowej w systemach pozaszkolnych. Według nich popularyzacja nauki to „działalność oświatowa, dzięki której nauka, technika i sztuka są udostępniane, uprzystępniane i upowszechniane wśród społeczeństwa w systemie pozaszkolnym” (Wojciechowski, 1986, s. 232). Termin „upowszechnianie wiedzy”, który często występuje w literaturze, jest rozumiany jako „przyswajanie umiejętności przydatnych w codziennym życiu, takich jak: logiczne formułowanie myśli, dokonywanie optymalnych wyborów” (Śmigielski, 1993, s. 114). Przez udostępnianie rozumie się głównie czynności organizacyjne, techniczne oraz administracyjne. Uprzystępnianiem są wszelkie działania zmierzające do uczynienia treści specjalistycznych zrozumiałymi dla laików. W literaturze przedmiotu akcentowana jest również rola języka, który decyduje o przystępności przekazywanych treści. Styl popularnonaukowy – jako specyficzna odmiana dyskursu ukształtował się w związku z występującą w nauce tendencją do upowszechniania zamkniętych wcześniej dla szerszej publiczności dziedzin wiedzy (Kosińska, 2008, s. 277). Jak stwierdza Stanisław Gajda, podczas popularyzowania nauki dokonuje się „uproszczenia treści i ogranicza się głębokość wchodzenia w rozpatrywany problem” (Gajda, 1982, s. 121). Analiza naukowa jest splycona

a niekiedy zastępowana metaforą lub porównaniem zjawiska naukowego do powszechnie znanego i zrozumiałego. Liczy się konkretność języka i subiektywizm wyrażający się w leksyce emocjonalnej (przywołuje się zjawiska znane odbiorcom z ich doświadczeń życiowych) i metaforycznej oraz w występowaniu frazeologizmów i innych obrazowych wyrażań. Zabiegi te służą przedstawieniu treści naukowych za pomocą pojęć znanych każdemu odbiorcy. Tomasz Woźniak zauważa, że dla podniesienia atrakcyjności przekazów popularyzujących naukę charakterystyczna jest atmosfera ekscytacji nowymi odkryciami, a czasami wielki optymizm poznawczy (Woźniak, 1996, s. 317); zdecydowanie wpływa to na zwiększenie zainteresowania czytelników badaniami naukowymi.

Parafrazując zdanie Artura Hutnikiewicza, można powiedzieć, że działania popularyzatorskie prowadzone w bibliotece, podobnie jak literatura popularnonaukowa, powinny „[...] budować i pogłębiać świadomość kulturalną społeczeństwa przez rozpowszechnianie w formie przystępnej, ale zarazem odpowiadającej wymogom nauki, najnowszych osiągnięć wiedzy ludzkiej we wszystkich jej dziedzinach” (Sewerski, 1968, s. 40).

Aktywność na polu upowszechniania kultury i popularyzacji nauki jest działaniem na rzecz szeroko rozumianego samokształcenia i samorealizacji (głównie przez tworzenie sprzyjających warunków dla takiej aktywności) przez co ściśle łączy się z edukacją ustawiczną.

Według Roberta J. Kidda, przewodniczącego II Międzynarodowej Konferencji Oświaty Dorosłych w Montrealu, indywidualna aktywność człowieka oraz funkcjonowanie pozaszkolnego systemu edukacji umożliwia wielu osobom poznanie różnych dziedzin życia, nauki i kultury, niezależnie od systemu edukacji szkolnej (Pólturzycki, 1999, s. 24).

Józef Pólturzycki wyodrębnia zasady popularyzacji, wyprowadzając je z zasad pracy oświatowej Wincentego Ostrowskiego i Franciszka Urbańczyka. Zalicza do nich: zaspokajanie potrzeb środowiska, aktywizację uczestników, przystępność i dostosowanie procesu dydaktycznego do możliwości uczestników, działanie w zespole, związek z aktywnością życiową, dobrowolność i samorządność uczestników (Pólturzycki, 1999, s. 135).

Popularyzacja nauki i upowszechnianie kultury powinny zatem podlegać również „ogólnym zasadom dydaktycznym, takim jak: pogładowość, systematyczność, trwałość wiedzy oraz umiejętność indywidualizacji i zespołowości procesu dydaktycznego” (Cyboran, 2008, s. 17).

W działaniach popularyzatorskich dominują podające metody nauczania, których podstawową formą jest wykład. Jeśli ma on spełnić swój cel, musi charakteryzować się obrazowością oraz emocjonalnością, jego treści powinny zostać odpowiednio dobrane, a tematyka odpowiadać możliwościom percepcyjnym słuchaczy. Kolejną metodą jest nauczanie problemowe, które polega na rozwiązywaniu problemów i dochodzeniu w ten sposób do nowych wiadomości czy umiejętności. Trzecia metoda nazy-

wana jest emocjonalną – określone treści przyswajane są przez odbiorców za pośrednictwem nasilonych emocji. Czwartą metodę tworzą praktyczne strategie nauczania i uczenia się, kiedy to słuchacze zdobywają umiejętności przez ćwiczenia.

Odnotowany na przełomie XX i XXI wieku intensywny rozwój szkolnictwa wyższego w Polsce jest źródłem rosnącego zapotrzebowania na naukę. Jak zauważył Jerzy Kubin „w przeciwieństwie do zaspokojenia potrzeb materialnych społeczeństwa, gdzie efektem końcowym jest osiągnięcie stanu nasylenia dobrami konsumpcyjnymi, efektem zaspokojenia potrzeb oświatowych nie jest zmniejszanie zapotrzebowania na naukę, lecz przeciwnie, jego dalszy wzrost” (Kubin, 1971, s. 28). Kubin podkreśla rozwój aktywności kulturalnej w miarę nabywania przez społeczeństwo wyższego wykształcenia. Korzystanie z coraz większej liczby źródeł informacji i funkcjonowanie w społeczeństwie informacyjnym (społeczeństwie wiedzy) jest przyczyną i zarazem skutkiem wzrastającego zapotrzebowania na naukę i kulturę oraz rozwijającej się aktywności poznawczej, którą powinny zaspokajać również biblioteki.

Podejmowanie działalności popularyzatorskiej wynika z chęci wspierania ludzi w rozwoju osobowości i kształtowania aktywnych postaw społecznych. Za główne cele popularyzacji nauki zdaniem Beaty Cyboran uznać można:

- dążenie do przezwycięzania poczucia wyobcowania u jednostki funkcjonującej w środowisku zdominowanym przez naukę;
- próbę polepszenia komunikacji środowisk naukowych z laikami oraz wśród specjalistów różnych dziedzin szczegółowych;
- ukazywanie społeczeństwu wartości związanych z działaniami naukowymi i rozwojem poszczególnych dziedzin naukowych;
- zwiększenie stopnia uczestnictwa obywateli w ocenie i rozwiązywaniu problemów społecznych związanych z postępowaniem naukowo-technicznym (skutki odkryć naukowych, nakłady finansowe na badania naukowe, rozwój techniki);
- wskazywanie bardziej racjonalnych sposobów rozwiązywania trudności codziennej egzystencji dzięki wykorzystaniu wiedzy naukowej, wspieranie pełniejszego rozwoju osobowości i samoświadomości jednostki (Cyboran, 2008, s. 18).

Wraz ze zmianami roli nauki w rozwoju cywilizacji i rozwojem nowych technologii kształtują się różne formy popularyzacji, które podzielono na cztery grupy.

Pierwsza grupa związana jest z żywym słowem i można w niej wyróżnić:

- wykład popularny (w tym wykłady transmitowane w radiu, telewizji i Internecie);
- pogadanki (te dwa rodzaje były uważane w latach 70. za główne formy popularyzacji);
- uniwersytet powszechny (bardzo spopularyzowany w okresie powojennym w Polsce);
- spotkania z przedstawicielami nauki i twórcami kultury;

– festiwale nauki, różnego rodzaju pokazy i imprezy popularnonaukowe. Druga grupa działań opiera się na słowie pisanim; zalicza się tutaj:

- literaturę popularnonaukową (dostępną również w Internecie);
- czasopiśmiennictwo popularnonaukowe (wraz z czasopismami elektronicznymi).

Kolejny rodzaj popularyzacji wykorzystuje percepcję wzrokową i w tej grupie znajdują się:

- wystawy, w tym także wirtualne, prezentowane na stronach internetowych (parki naukowe, centra nauki);
- programy telewizyjne (np. „Sonda”, „Galileo”);
- filmy.

Ostatnim rodzajem jest popularyzacja poprzez działanie. Polega ona na uczestnictwie w różnego rodzaju eksperymentach, badaniach naukowych, własnej twórczości technicznej. Jak zauważa Stanisław Palka, poprzez rozwiązywanie problemów badawczych nie tylko opanowuje się wiadomości, tworzy umiejętności czy nawyki, lecz także rozwija własne zdolności poznawcze, zainteresowania i kształtuje samodzielność poznawczą (Palka, 1984, s. 29). Przykładem takich działań może być udział w różnego rodzaju warsztatach organizowanych w ramach festiwali nauki. Spośród wymienionych rodzajów popularyzacji biblioteki najczęściej organizują wykłady, spotkania z przedstawicielami nauki i twórcami kultury, imprezy popularnonaukowe, wystawy oraz warsztaty polegające na bezpośrednim uczestnictwie i samodzielnym tworzeniu.

Wzorując się na ustaleniach Anny Starzec można wyróżnić następujących odbiorców działań popularyzatorskich w bibliotece naukowej:

- specjalista z innej dyscypliny naukowej niż popularyzowana;
- student;
- niespecjalista, człowiek dorosły otwarty na osiągnięcia nauki;
- niespecjalista niedorośli (dzieci, młodzież);
- przypadkowa osoba odwiedzająca bibliotekę (Starzec, 1996, s. 268).

Popularyzacji nauki – jako typu kształcenia ogólnego, upowszechniającego także kulturę – coraz częściej podejmują się biblioteki akademickie.

Przez upowszechnianie kultury rozumiana jest wszelka aktywność, wyodrębniona pod względem programowym, organizacyjnym i metodycznym, zmierzająca do rozszerzenia zasięgu oddziaływania kultury. Polega ona na rozpowszechnianiu treści kulturowych, tak aby znalazły się w zasięgu możliwie największej liczby odbiorców, „zostały przez nich przyjęte jako własne oraz pozostawiły po sobie w ich osobowości pozytywny ślad” (Aleksander, 1992, s. 101).

Proces popularyzacji nauki i upowszechniania kultury jest niezwykle złożony, gdyż angażuje wolę, intelekt, emocje, wyobraźnię i zdolności, zarówno popularyzatora jak i odbiorców. Istotne znaczenie ma w nim

dobrowolność uczestnictwa (w ramach czasu wolnego), co rodzi wymóg szczególnie starannej organizacji i atrakcyjnej formy. Przedsięwzięcia popularyzatorskie muszą dawać sposobność do wypoczynku i rekreacji, nie wykluczając jednakże podjęcia wysiłku intelektualnego (Jankowski, 1998, s. 26). Upowszechnianie kultury i popularyzowanie nauki w bibliotece może być realizowane m.in. poprzez wykłady, spotkania z osobami ze świata kultury, wystawy, warsztaty czy pokazy i prezentacje.

Wszystkie wymienione formy można nazwać imprezami lub wydarzeniami kulturalnymi. Impreza według *Uniwersalnego słownika języka polskiego* to „widowisko, koncert, zabawa, loteria, zawody sportowe itp. organizowane w celach rozrywkowych, propagandowych lub dochodowych, potocznie jest rozumiana jako przedsięwzięcie, zamiar, zamysł, podjęcie jakiś działań, czynność przedsięwzięta”, a pojęcie imprezowy oznacza „dotyczący imprezy – widowiska, koncertu itp.” (Dubisz, 2006, s. 1202). Organizatorami wydarzeń mogą być firmy i przedsiębiorcy, artyści i instytucje kulturalne, w tym również biblioteki, administracja publiczna i organizacje pozarządowe oraz osoby fizyczne i grono przyjaciół. Z różnorodnych motywów organizatorów wynika wielość rodzajów i form wydarzeń. Ogólny podział rysuje się następująco:

- wydarzenia biznesowe i handlowe związane między innymi z reklamą produktów i *public relations* firm, gale przedsiębiorców itp. oraz wydarzenia artystyczne i kulturalne obejmujące zarówno dziedzictwo, folklor i rzemiosło artystyczne, kulturę popularną jak i wydarzenia z różnych dziedzin kultury wysokiej, muzyki, teatru, opery i tańca oraz wystawy malarstwa, wzornictwa, a także sztuki graficznej;

- wydarzenia rekreacyjne i rozrywkowe zapewniające różne rodzaje i sposoby spędzania czasu wolnego w formie zabawy, zawodów, występów i pokazów będące źródłem odnowy sił witalnych, rozwijające zainteresowania, pozwalające odkrywać krajobraz i okolice oraz poznawać nowych ludzi;

- wydarzenia prywatne i towarzyskie związane z uroczystościami rodzinnymi takimi jak uroczystości urodzinowe, ślubne, rocznice, a także spotkania przyjaciół w formie pikników, wycieczek, podróży oraz imprezy okolicznościowe, absolwenckie, zawodowe i sąsiedzkie (Klasik, 2010, s. 7).

Imprezy łączące popularyzację nauki i upowszechnianie kultury, organizowane przez biblioteki akademickie można zaliczyć do drugiej grupy – wydarzeń artystycznych i kulturalnych. W tej grupie autor nie wymienia jednak imprez łączących kulturę z nauką typu festiwale nauki czy noce naukowców, podczas których często odbywają się również występy artystyczne. Działania marketingowe mające na celu przyciągnięcie jak największej liczby uczestników i uatrakcyjnienie imprez wymykają się często sztywnym podziałom.

W cyklu organizacyjnym każdej imprezy mającej na celu upowszechnianie kultury i popularyzację nauki można wyodrębnić kilka etapów działania:

- formułowanie celów imprezy i określenie grupy uczestników; należy zwrócić szczególną uwagę, aby cele były osiągalne, a więc przystosowane do możliwości organizacyjnych biblioteki i możliwości recepcyjnych potencjalnych odbiorców;

- planowanie poszczególnych imprez, czyli określenie kryteriów doboru treści, wybór form organizacyjnych oraz metod realizacji zajęć; trzeba jednak zadbać, by doświadczenia i przeżycia jakich dostarczają uczestnikom, były wolne od wszelkiej manipulacji oraz wartości komercyjnej;

- poszukiwanie i gromadzenie zasobów (środków finansowych, pomieszczeń, sprzętu) oraz pozyskiwanie współpracowników niezbędnych do realizacji imprezy; jest to również odpowiedni czas na ustalenie podziału obowiązków oraz na przygotowanie alternatywnego planu na wypadek niepowodzenia pierwotnych zamierzeń;

- realizacja imprezy;

- kontrola wykonania, czyli porównanie sposobu i jakości wykonania poszczególnych zajęć z planem imprezy i ocena jej wyników (Ściupider, 2010, s. 207).

Bibliotekarze, spotykając się na co dzień z użytkownikiem i potencjalnym odbiorcą kultury, obserwując jego potrzeby informacyjne i zainteresowania, są szczególnie predysponowani do podejmowania działań upowszechniających kulturę i popularyzujących naukę. Według oficjalnej klasyfikacji zawodów i specjalności (Rozporządzenie, 2010) bibliotekarz i animator kultury to zawody pokrewne, mieszczące się w tej samej grupie – „3. technicy i inny średni personel”, która obejmuje zawody wymagające wiedzy, umiejętności i doświadczenia niezbędnych do wykonywania prac związanych m. in. z badaniem i stosowaniem naukowych oraz artystycznych koncepcji i metod działania. Natomiast ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej zalicza wszystkie biblioteki do instytucji kultury (Ustawa, 1991). Tradycyjnie rolę bibliotek w kulturze sprawdza się do rozwijania kultury czytelnictwa oraz kultury informacyjnej. Jednakże obecnie przedmiotem bibliotekarstwa nie jest jedynie gromadzenie, przechowywanie i udostępnianie książek, lecz również wieloaspektowa działalność bibliotek, w tym budowanie relacji społecznych i umożliwianie bezpośredniego kontaktu ze sztuką. Biblioteki nie powinny być wyłącznie miejscem cichej pracy w czytelni, lecz także centrum informacji, miejscem różnorodnych wydarzeń, spotkań w celach naukowych, edukacyjnych i rozrywkowych oraz rozwijania zainteresowań użytkowników.

Stosując się do przedstawionych zasad BGUP w Krakowie od lat aktywnie włącza się w popularyzację nauki i kultury, organizując różnorodne imprezy, skierowane zarówno do studentów i pracowników naukowych, jak

i mieszkańców miasta. Inicjatywami cieszącymi się szczególną popularnością są wystawy, spotkania z pisarzami, Noce w bibliotece oraz imprezy związane z Tygodniem Bibliotek i Międzynarodowym Tygodniem Open Access. Oprócz tego biblioteka oferuje swoim użytkownikom nowoczesne narzędzie popularyzacji nauki – blog biblioteczny („Bibliodziennik”); jego głównym zadaniem jest przybliżanie zagadnień z zakresu szeroko pojmowanej nauki o książce i informacji naukowej. Pracownicy BGUP w sposób przystępny poruszają w nim tematykę związaną m.in. z wyszukiwaniem informacji (wyszukiwarki naukowe), bibliotekami cyfrowymi (biblioteki cyfrowe dla niepełnosprawnych), repozytoriami i bazami danych (Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych), a także prezentują ciekawostki ze świata książki i bibliotek, np. biblioteki celebrytów, najpiękniejsze biblioteki świata. O skuteczności tej formy popularyzacji świadczy liczba wejść na jego stronę – ok. 1 000 miesięcznie. Informacje o aktualnych wydarzeniach w BGUP od stycznia 2012 można znaleźć także na Facebooku. Oficjalny profil biblioteki zawiera, oprócz postów zamieszczanych co najmniej dwa razy w tygodniu, również zdjęcia prezentujące najważniejsze wydarzenia w życiu biblioteki, komentarze użytkowników dotyczące działalności instytucji oraz ankiety (najnowsza dotyczy funkcjonowania katalogu elektronicznego). Pomimo krótkiego czasu obecności na tym portalu społecznościowym, bibliotekę „lubi” już 187 osób, a z rozmów ze studentami i pracownikami bibliotek krakowskich wynika, że Facebook jest popularnym źródłem informacji i kontaktu z biblioteką.

Biblioteka Główna współpracuje nie tylko z jednostkami uczelni macierzystej, ale również z firmami z sektora prywatnego oraz uznanymi instytucjami kultury; z powodzeniem zabiega o pozyskanie patronatów honorowych znaczących osób i instytucji (np. Ambasada Japonii w Polsce) oraz patronatów medialnych głównych lokalnych rozgłośni radiowych i gazet. Starania te pozwalają zaistnieć imprezom organizowanym BGUP na kulturalnej mapie Krakowa. Ich organizacją zajmują się pracownicy Oddziału Informacji Naukowej; w przypadku większych przedsięwzięć – jak Tydzień Bibliotek czy Noc w Bibliotece – tworzone są zespoły zadaniowe złożone z pracowników wszystkich oddziałów BGUP a także bibliotek wydziałowych i instytutowych. Zadania są przydzielane w taki sposób, by jak najpełniej wykorzystywać potencjał i uzdolnienia artystyczne bibliotekarzy a także skonsolidować działania oraz zacieśnić współpracę jednostek w ramach systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni. O podejmowanych inicjatywach informowani są bibliotekarze oraz pracownicy naukowcy innych uczelni krakowskich, co przyciągnęło do nich grup studenckich wraz z opiekunami naukowymi. Każdy projekt zamyka spotkanie organizatorów, którego celem jest ocena i podsumowanie przedsięwzięcia oraz wyciągnięcie wniosków przydatnych przy realizacji kolejnych pomysłów. Wybierając tematy działań popularyzator-

skich pracownicy biblioteki mają na uwadze zainteresowania potencjalnych odbiorców. Imprezom nadawana jest możliwie najbardziej atrakcyjna forma. Ponadto organizatorzy dbają, by zdobyte wiadomości utrwaliły się w umysłach uczestników, stąd wiele zajęć ma charakter praktyczny oraz wymaga czynnego uczestnictwa (warsztaty, panele dyskusyjne).

Najczęściej stosowaną przez biblioteki akademickie formą popularyzacji nauki są wystawy. Autorom wystaw BGUP przyświecają dwa cele – z jednej strony umożliwienie użytkownikom biblioteki kontaktu ze sztuką poprzez wystawy malarstwa i fotografii w Czytelni Głównej, z drugiej zaś przedstawianie osiągnięć poszczególnych dyscyplin naukowych. Na jednej z wystaw można było oglądać obrazy pracowników Uniwersytetu Pedagogicznego – owoc ich zainteresowań pozanaukowych. Inne, rzadko spotykane zamiłowania, związane niekiedy z nauką przedstawiano publiczności poprzez wystawy fotograficzne, m.in. makrofotografia owadów, ogrody japońskie w obiektywie Bogdana Zdrojewskiego, zdjęcia krakowskich spotterów. W holu BGUP prezentowano również prywatne kolekcje pracowników UP, np. zabytkowe aparaty fotograficzne, Biblie różnych gałęzi chrześcijaństwa oraz wystawy przybliżające zagadnienia pedagogiki alternatywnej i specjalnej – *Pedagogika Marii Montessori*, *Tyflopedagogika*. Dobrze rozwijająca się współpraca BGUP i Instytutu Fizyki UP zaowocowała cyklem wystaw poświęconych zagadnieniom astronomicznym: Lucjanowi Orkiszowi – pierwszemu polskiemu odkrywcy komety oraz serią prezentującą polskie obserwatoria astronomiczne. Niektóre ekspozycje są dokumentowane na nośnikach elektronicznych i – jako wystawy wirtualne – zamieszczane na stronie domowej biblioteki, by mogli je również obejrzeć internauci. W celu przybliżenia literaturoznawstwa oraz sylwetek polskich pisarzy nawiązano współpracę z Instytutem Filologii Polskiej UP, co zaowocowało m.in. spotkaniami autorskimi z mieszkającą obecnie w Stanach Zjednoczonych asystentką Melchiora Wańkowicza – Aleksandrą Ziółkowską-Boehm, krakowskim autorem powieści historycznych – Mariuszem Wollnym, oraz z piszącą dla dzieci Marią Molicką. Lidia Ippoldt, pracownik naukowy Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, wraz z Marią Molicką przeprowadziły w 2011 roku warsztaty biblioterapii i bajkoterapii, które obrazowały mechanizmy oddziaływania literatury w paradygmacie psychologii kognitywnej oraz możliwości profilaktycznego traktowania książki i czytelnictwa w szerszych zbiorowościach społecznych. Warsztaty te zapoznały nauczycieli i bibliotekarzy bibliotek szkolnych z podstawami tej stosunkowo młodej gałęzi bibliotekoznawstwa.

Teoretyczne zasady prowadzenia popularyzacji nauki i upowszechniania kultury najpełniej wykorzystano przy organizacji imprez związanych z „Tygodniem bibliotek” i „Japońską nocą w bibliotece”. Biblioteka Główna przyłączyła się do ogólnopolskiego programu realizowanego przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich serią wykładów i prezentacji, związanych

z bibliotekoznawstwem i popularyzacją wiedzy. Wykłady były poparte prezentacjami multimedialnymi i zgodnie z zasadami popularyzacji nacechowane emocjonalnością. Humor w matematyce przybliżyła Danuta Ciesielska z Instytutu Matematyki UP, a odkrycia archeologiczne w Gwatemali – łącząc film z wykładem – prezentował Hubert Chudzio, pracownik Instytutu Historii UP. Marek Pieczonka przedstawił własną koncepcję bazującą na zaangażowaniu wolontariuszy Latającej biblioteki, która dostarcza audiobooki seniorom i osobom chorym bezpośrednio do domu. Dodatkowo przez cały tydzień odwiedzającym bibliotekę umożliwiono grę na czterech konsolach. Firma Nintendo – na czas trwania „Japońskiej nocy w bibliotece” – udostępniła gry najnowszej generacji 3DS, co zachęciło studentów informatyki AGH i UJ do bezpośredniego zapoznania się z najnowszą technologią gier komputerowych, a przy okazji poznania biblioteki i uczestnictwa w imprezach nocnych. Po doświadczeniach roku 2010 zmieniono formułę „Nocy” z ogólnej na cykliczną, zogniskowaną wokół kultury danego kraju. W maju 2011 roku zwrócono uwagę na Japonię oraz obyczaje i zjawiska kulturowe najbardziej dla tego kraju charakterystyczne. Nadrzędnym celem organizatorów było stworzenie studentom oraz mieszkańcom pobliskich dzielnic okazji do aktywnego spędzenia wolnego czasu poprzez udział w warsztatach, pokazach, wykładach i prezentacjach popularyzujących naukę i kulturę. Była to także szansa na ukazanie biblioteki jako tzw. trzeciego miejsca, gdzie każdy może wejść, odpocząć, spotkać się ze znajomymi, a przy okazji poszerzyć wiedzę i zdobyć nowe doświadczenia.

Mając na uwadze konieczność zapewnienia atrakcyjnego programu o walorach edukacyjnych i popularyzacyjnych zaproponowano uczestnikom różnorodną tematykę, odzwierciedlającą to, co najbardziej charakterystyczne dla kultury i obyczajowości japońskiej. „Noc w bibliotece” zainaugurował wykład Bartłomieja Chomińskiego *Architektura bibliotek w miastach informacyjnych*, bogato udokumentowany przykładami rozwiązań budownictwa i designu bibliotek japońskich. Formę wykładów miały również kolejne prezentacje przeplatane fragmentami filmów; Bogusław Skowronek, podczas spotkania z miłośnikami kina, zarysował problematykę kinematografii japońskiej, natomiast Michał Apollo i Marek Żołądek – znani polscy podróżnicy, organizatorzy i uczestnicy licznych wypraw w odległe rejony świata – „oprowadzali” po *Tokio – stolicy kraju kwitnącej wiśni*. Jednak największym zainteresowaniem cieszyły się praktyczne formy zajęć (warsztaty orgiami – japońskiej sztuki tworzenia figur z papieru, kaligrafii – artystycznego stylu pisma, ikebany – sposobu kompozycji kwiatowych łączącego się z filozofią japońską, własnoręcznego przyrządzania sushi oraz lekcje języka japońskiego), które przyciągnęły do biblioteki wiele osób w zróżnicowanym przedziale wiekowym – od młodzieży po seniorów. Warsztaty, czyli praktyczne strategie nauczania i uczenia się, kiedy słuchacze zdobywają

umiejętności przez ćwiczenia, to kolejna z opisanych wcześniej metod. Jej wykorzystanie dawało bardzo dobre rezultaty. Uczestnicy z entuzjazmem i zaangażowaniem układali ikebany, kaligrafowali napisy w języku japońskim i przygotowali sushi. Mogli również wziąć udział w pokazach aikido (AIKIKAI – Kraków przy TS Wisła) oraz w pokazie zakładania kimona prowadzonym przez specjalistów z Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha. Przez całą noc goście odwiedzający bibliotekę byli ubierani w kimona i w tym stroju mogli sfotografować się na tle dekoracji w stylu japońskim lub na japońskim motocyklu. Zaprzyjaźnieni z BGUP studenci uczyli wszystkich chętnych jedzenia pałeczkami, co wzbudziło także duże zainteresowanie. Wielu studentów przyciągnął panel dyskusyjny na temat różnych aspektów pop-kultury japońskiej. W jego pierwszej części specjaliści ze szkoły językowej dyskutowali przed zgromadzonym audytorium zagadnienia muzyki, filmu, mangi, anime oraz stylu życia młodzieży japońskiej, by w drugiej dać słuchaczom okazję do pogłębienia problematyki i zadawania pytań na nurtujące tematy. Doceniona została duża atrakcyjność ostatniego punktu „Nocy”, czyli wypalanie ceramiki tradycyjną metodą raki w piecu japońskim, zbudowanym przez studentów Wydziału Sztuki UP. Towarzyszące imprezom badania publiczności – z wykorzystaniem techniki wywiadu i obserwacji – potwierdziły, że o pozytywnym odbiorze imprezy przede wszystkim decydują: niebanalny program, właściwy dobór metod i technik przekazu oraz zaproszenie do współpracy osób o wysokich kwalifikacjach i charyzmie.

W przekonaniu pracowników BGUP obowiązkiem bibliotekarza jest znalezienie takiego modelu funkcjonowania, który aktywnie włączałby jednostki w nurt życia kulturalnego oraz w świat nauki. Z tego względu biblioteka naukowa powinna być instytucją, oferującą nie tylko literaturę i informację, ale również interesujące formy uczestniczenia w imprezach kulturalno-educacyjnych oraz możliwość intelektualnie efektywnego i aktywnego, spędzenia wolnego czasu, bez konieczności ponoszenia kosztów.

Biblioteka Główna UP, dzięki wykorzystaniu atrakcyjnych form popularyzacji nauki i edukacji kulturalnej, staje się coraz bardziej zauważana i doceniana w środowisku uczelni. Kolejne udane imprezy przysparzają bibliotece grono nowych użytkowników, zapewniają stałą współpracę z grupami studentów, ale też ułatwiają pozyskiwanie sponsorów oraz patronów medialnych i honorowych. Organizowanie imprez wykraczających poza tradycyjne obowiązki bibliotekarzy jest jednocześnie okazją do podnoszenia kwalifikacji i nabywania nowych umiejętności przez pracowników, którzy częściej biorą udział w konferencjach naukowych i publikują swoje prace w prasie fachowej. Wsparcie strony środowiska uczelnianego motywuje bibliotekarzy do poszerzania działalności i większego rozmachu przy planowaniu kolejnych wydarzeń naukowych i kulturalnych.

Bibliografia

- Aleksander, T. (1992), *Proces upowszechniania kultury*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Pedagogiczne”, z. 15, s.101–116.
- Bańko M. (red.) (2003), *Wielki słownik wyrazów obcych* PWN. Warszawa.
- Cyboran, B. (2008), *Nauczyciele akademicy a popularyzacja wiedzy*. Kraków.
- Dubisz, S. (red.) (2006), *Uniwersalny słownik języka polskiego*. [T. 1], A–J. Warszawa.
- Gajda, S. (1982), *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*. Warszawa; Wrocław.
- Horbowski, A. (1983), *Metodyka pracy kulturalno-oświatowej : wybrane zagadnienia*. Rzeszów.
- Idzikowski, B. (2006), *Kompetencje animatora kultury: między samorodnym talentem a wytrenowanymi umiejętnościami*. „Dydaktyka Literatury”, T. 26, s 161–174.
- Jankowski, D. (1988), *Wychowawcze perspektywy działalności kulturalno-oświatowej*. Poznań
- Jankowski, D. (2010), *Pedagogika kultury: studia i koncepcja*. Kraków.
- Klasik A. (2010) *Event management: zarządzanie wydarzeniami kulturalnymi i rozrywkowymi*, W: *Event management w kulturze i rozrywce w województwie śląskim : XIV Śląskie Forum Małej i Średniej Przedsiębiorczości*. Red. A. Klasik, W. Majer, M. Budziński, Chorzów, s. 7–9.
- Kosińska, M. (2008), *Artykuły popularnonaukowe – egalitaryzm czy elitaryzm nauki?* W: *Współczesna polszczyzna: stan, perspektywy, zagrożenia*. Red. Z. Cygal-Krupa. Kraków; Tarnów, s. 277–283.
- Kubin, J. (1971), *O upowszechnianiu nauki*, W: *Upowszechnianie nauki i zainteresowania nauką*. Red. T. Cieślak, J. Kubin, Wrocław, s. 27–46.
- Okoń, W. (1979), *Teoria i praktyka upowszechniania wiedzy*. Warszawa.
- Palka, S. (1984) *Kształcenie przez badanie w praktyce szkolnej*. Kraków. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Pedagogiczne”, z. 1.
- Pólturzycki, J. (1999), *Edukacja ustawiczna a rozwój i przemiany dydaktyki*. „Rocznik Andragogiczny”, s. 20–40.
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz. U. z dnia 17 maja 2010 r.).
- Sewerski, M. (1968), *Społeczna rola literatury popularnonaukowej*. Wrocław.
- Starzec, A. (1996) *Edukacyjne walory tekstów popularnonaukowych*. W: *Dyskurs edukacyjny*. Red. T. Rittel. Kraków, s. 265–274.
- Szymczak M. (1979), *Słownik języka polskiego*. T. 2, L–P. Warszawa.
- Ściupider, M. (2010), *Jaki jest współczesny wizerunek animatorów kultury?* W: *Animacja środowiskowa a edukacja i wychowanie na potrzeby jutra*. Red. K. Segiet, K. Słupska-Kwiatkowska. Gniezno, s. 203–211.

- Śmigielski, J. (1993), *Oddziaływanie społeczne nauki*. „Nauka Polska”, nr 2/3, s. 113–120.
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej 1991 r. (Dz. U. 1991, nr 114, poz. 493).
- Wojciechowski J. (2010), *Biblioteka w komunikacji publicznej*. Warszawa.
- Wojciechowski K. (red.) (1986), *Encyklopedia oświaty i kultury dorosłych*. Wrocław.
- Woźniak T. (1996), *Nastrój intelektualny przekazów popularnonaukowych*. „Zagadnienia Naukoznawstwa”, nr 3, s. 315–325.

Magdalena Janas, Renata M. Zając

The promotion of the scientific knowledge and culture in the academic library

Summary

The article discusses the theoretical bases and rules of the promotion of the scientific knowledge and culture. It shows various options of their use in the events held by the university libraries. The author presents the examples of the cultural events related to the promotion of science, organized by the Main Library of the Pedagogical University of Krakow.